קדושת ופדיון בכור

א.

כתב הרא"ש[1]:

> ותקון גאוני לסידורי מנהגא דפידיונא וברכתא דיליה הכי: דמייתי ליה אבוה קמיה כהנא ומודע ליה לכהנא דבכור פטר רחם הוא ולישליה כהנא מאי בעית טפי ברך בכורך או ה' סלעים דמיחייבת למפרקיה בהו, וליהדר ליה ברי בוכרא בעינא טפי והילך ה' סילעי בפורקניה ובהדי דיהיב להו בידיה מברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו על פדיון הבן וכו'.

והנה על פשר שאלה זו שתיקנו הגאונים שישאל הכהן את אבי הבן שאלו רבים: וכי יש לו לאב רשות לא לפדות את בנו, וכן האם לא יפדה האב חלילה את בנו האם יקח הכהן את הבן?

הב"ח[2] ביאר כי כיוון שנפסקה הלכה שאם לא מתכוון האב להשאיר את הסכום אצל הכהן אזי הפדיון לא חל (כפי שמשמע מהגמרא בבכורות[3] וכן פסק הרמב"ם[4]), על כן מברר הכהן את רצונו של האב ליתן בכל ליבו קודם הפדיון ע"י שאלה זו. בענ"ד על ביאור זה קשה פשט דברי שאלת הכהן "מאי בעית טפי" ובפשטות היה נדרש להבהיר לאב שזו מתנה גמורה ולא הצבת בחירה שבעצם אינה קיימת כלל. ועיין בפתחי תשובה[5] שנשאר בצ"ע על הצורך והטעם בשאלה זו של הכהן.

בספר ערוך השולחן[6] תמה גם- כן על שאלה זו שישאל הכהן וכן הוסיף תמיהה שהנה בכל הפדיונות כאשר לא מתקיים הפדיון נשאר החפץ שאמור היה להפדות בקדושתו כפי

---

[1] קידושין פ"א סי' מ"א.

[2] טור יורה דעה סימן ש"ה.

[3] נא ע"ב.

[4] הל' ביכורים פי"א ה"ז.

[5] שם ס"ק ט"ו.

[6] שם סעיפים ל"ד- ל"ז.

שלדוגמא מעשר שני שלא נפדה יש לאוכלו בקדושה בירושלים. אמנם בבכור איזו קדושה יש בו כאשר לא נפדה?

על כן ביאר בעל הערוך לשולחן שקדושת בכורות מונעת היתה מהבכורות לולא הפדיון כל עשייה חוּלית בבכורות, וכל מאוויהם ורצונם היה צריך להיות לקודש משום שהוקדשו הם "הקדשתי לי כל בכור בישראל" והפדיון מתיר להם לפעול גם בחולין ולצאת מקדושתם.

על כן מברר זאת הכהן בשאלתו לאב ובוודאי שלא יניח שום אב את בנו במצב בלתי אפשרי שכל פעולה שאיננה בקודש אסורה עליו, ועל כן בוודאי יענה שרוצה הוא לפדות את בנו.

אמנם דברי בעל ערוך השלחן גם כן תמוהים בענ"ד. הנה בשבט לוי שהחליף את הבכורות בקדושתם לא מצאנו איסור לפעול ג"כ בחול ורק לפרק זמן של משמרתם מחויבים הם לעבודות הקודש ומנין לחדש דין שכזה בבכורות?

כמו כן פסקה הגמרא[7] כי בכור שלא נפדה בצעירותו על ידי אביו חייב בבגרותו לפדות את עצמו, ולא מצאנו כל אמירה שאסור לו לבינתיים לפעול פעולה חוּלית.

כמו כן מדברי ערוך השלחן משמע שרק מעשית ברור שהאב יפדה את בנו אך הלכתית רשאי הוא להשאיר את בנו במצב לא פדוי, ודבר זה הינו בפשטות בניגוד גמור לכל האמור לעיל ואם כן עדיין לא נמצא מזור לתמיהה על שאלת הכהן לאב כפי שנמסר לנו מן הגאונים.

ב.

כתב הרמב"ם בתחילת הלכות בכורות[8]:

> מצוות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים בין באדם בין בבהמה טהורה בין ממין החמור בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות שנאמר 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה' וכולן לכהנים.

הגדרת המצווה לקדש את הבכורות הן של האדם והן של הבהמה מצויה גם כן בספר המצוות[9] ששם ציטט הרמב"ם את הפסוק הנ"ל מפרשת בא המכליל הן את האדם והן את

---

[7] קידושין כט ע"א.

[8] פ"א ה"א.

הבהמה וטען הרמב"ם כי הפסוק בפרשת ראה[10] המתייחס רק לבכור הבהמה באומרו "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הקדיש לה' אלוהיך" רק כופל את הצווי לבהמה (וא"כ אין הוא שולל את הצווי באדם).

אמנם במנין המצוות הקצר של הרמב"ם הושמט לחלוטין דין קידוש בכור אדם וזו לשון הרמב"ם:

> לקדש בכור הבהמה הטהורה ולהקריבו שנאמר 'כל הבכור אשר יולד'.

אם כן יש להבין מדוע במנין הקצר השמיט הרמב"ם את קידוש בכור ואדם. כמו כן יש להבין מדוע השמיט פה הרמב"ם ג"כ את קידוש בכור החמור דבר המופיע הן במנין הארוך והן בהלכות בכורות?

נראה שהסתירה הקיימת לכאורה ברמב"ם קיימת היא כבר בפסוקים כאשר בפרשת בא התורה צוותה על קדושת בכור האדם, בכור הבהמה הטהורה ובכור החמור ואילו בפרשת ראה ישנו ציווי רק לקידוש בכור הבהמה הטהורה ולא מוזכרים בכורות האדם והחמור, ואם כן יש לברר מהו היחס שבין הפרשיות.

רבותינו על הפסוק "קדש לי כל בכור וכו' באדם ובבהמה לי הוא" ביחס למילים "לי הוא" דרשו במכילתא[11]:

> למה נאמרה לפי שהוא אומר 'הזכר תקדיש', הקדישו שתקבל שכר. או אם הקדשתו מקודש ואם לא הקדישו אינו מקודש תלמוד לומר 'לי הוא' מכל מקום! הא מה תלמוד לומר 'הזכר תקדיש' הקדישו לקבל שכר.

קדושת הבכורות קדושה קבועה היא ולא ניתן למונעה.

אף על פי כן ציוונו הקב"ה להפנים שקדושה זו קיימת וגם כן מצווינו להקדיש את הבכורות.

והנה הבדל קיים בין סוגי הבכורות. בבכור הבהמה הטהורה לאחר הקדשתו בידי אדם ממשיך האדם את פעילות ההקדשה ומקריבו כקדשים קלים. לעומת זאת בבכור האדם ובבכור החמור שאי אפשר להקריבם על גבי המזבח מסתיימת פעולת ההקדשה בפעילות מופשטת ללא שום פעולה מעשית.

---

[9] מ"ע ע"ט.

[10] דברים ט"ו י"ט.

[11] בא פרשה ט"ז.

שלב הפדיון שמגיע לאחר ההקדשה הרי הוא כבר בא לעקור את הקדושה ובוודאי שאיננו חלק ממצות הקדשת הבכורות (ואכן הרמב"ם הפריד את קידוש הבכורות[12] למצוות נפרדת ואת הפדיון[13] למצוות נפרדות[14], אך בהקדשת בכור הבהמה הטהורה לא חילק הרמב"ם את ההקדשה ואת ההקרבה לשתי מצוות נפרדות שכן ההקרבה בוודאי מהווה המשך של ההקדשה).

ממילא, כיון שהקדושה קיימת היא אף ללא התערבות האדם כדברי המכילתא, הרי שבפן העקרוני דין קידוש הבכורות קיים הן בבכור אדם והן בבכור בהמה טהורה והן בבכור חמור, וזו היא ההגדרה בספר המצוות ובהלכות בכורות. אמנם השלכה מעשית לקידוש זה קיימת רק בקידוש בהמה טהורה שממשיכים את תהליך ההקדשה עד כדי הקרבה על גבי המזבח.

על כן את פן המצווה המעשית עד שלב ההקרבה הביא הרמב"ם במנין הקצר עם המיקוד דווקא על בכור בהמה הטהורה:

לקדש בכור הבהמה הטהורה ולהקריבו.

זאת בניגוד להגדרה בספר המצוות:

להפרישם ולהבדילם למה שראוי להם.

הגדרה זו שבספר המצוות הינה כללית ולא מדברת על עשייה ספציפית. ועל כן ניתן להכניס לתוכה גם את בכור האדם ואת בכור החמור.

בפרשת בא התורה דיברה על הפן העקרוני שהוא עצם הקדושה שלא תלויה באדם "לי הוא" ולפיכך נדרש האדם להצטרף ולקדש גם כן את הבכור והדבר כולל את כל שלושת סוגי הבכורות.

---

[12] מצווה ע"ט.

[13] מצוות פ'- פ"א.

[14] אמנם רשמים של המשך פעילות ההקדשה בפדיון וראית הדברים כמצווה אחת ניתן לראות בברכה שתקנו הגאונים שיאמר האב (ומובאת ג"כ ברא"ש שם וכבר מצויה בפרוש רבנו חננאל לספר דברים י"ח ג') הנחתמת במילים "ברוך אתה ה' מקדש בכורי ישראל לפדיונם", הרי שהפדיון הוא כחלק מהקידוש של הבכורות. אמנם לא קשה הדבר מפני שהרמב"ם לא פסק לומר ברכה זו מפני שאינה מובאת בתלמוד וממילא איננו מחויב למילות הברכה.

כן ניתן לומר שאף לגירסא זו של הברכה ישנן שתי מצוות והברכה חותמת את מצוות הפדיון שדרכה מתבצעת ג"כ ברכת הקידוש, שכן אילולי הפדיון לא הייתה הברכה רק בקידוש.

אמנם בהדגשת פן הקידוש שמתייחס לפעולת האדם בלבד הדגישה התורה בפרשת ראה דווקא את בכור הבהמה עם פן ההקרבה באומרה[15]:

לפני ה' אלוקיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה וביתך.

לאור זאת מובן גם כן על שום מה ראתה התורה לחזור כדברי הרמב"ם על מצווה זו ולהדגיש דווקא את קדושת בכור הבהמה הטהורה שכן בה ישנו דגש על פן שלא מצוי בהקדשת בכור האדם ובכור החמור.

במצווה שבספר המצוות נדרשת ההקדשה "למה שראוי להם" ובביאור הענין הגדיר הרמב"ם בהלכות בכורות את מהות ההפרשה "וכולן לכהנים". הקדשת הבכור מצוותה היא בנתינתו לכהן. כל זאת אף על פי שבפועל אין בכור האדם שייך לכהן מצווה האב להתייחס אל בנו שכביכול הרי הוא של הכהן וזו היא הקדשתו.

כך ביאר הרמב"ם את יסוד פדית בכור האדם מהכהן וכתב[16]:

ובאר לנו הנתינה הזאת איך תהיה והוא שנפדהו מן הכהן <u>וכאילו הוא כבר זכה בו ונקנהו ממנו בחמש סלעים</u>.

ג.

לאור דברים אלו נראה שניתן לבארה את שאלת הכהן לאב "במאי בעית טפי" כפי שתיקנו הגאונים.

אכן קדושת הבכור לא תלויה באב ואף אם האב יבטל את המצוה ולא יקדיש את בנו גזר הקב"ה בתורתו "לי הוא" ועל כן מחויב הוא בפדייתו.

אמנם מצווה האב להפנים כי בנו כביכול שייך לכהן ובכך להוסיף את פן הקדשת הבכור מלמטה "קדש לי כל בכור".

כאשר מביא האב את בנו לכהן ועונה הוא שמעדיף הוא את בנו בכור, על פני חמשת הסלעים, הרי שבכך מודיע הוא שמפנים הוא שכביכול היה הבן קנוי לכהן והרי הוא בא לקנות ממנו[17].

---

[15] דברים ט"ז. כ'.

[16] מצוות עשה פ'.

[17] סבי מורי הרב יצחק הכהן פייגנבוים זצ"ל שלזכרו נכתב ספר זה היה נוהג לומר בסעודות פדיון בכור כי שאלה זו שתשובתה ברורה מראש באה לומר לקב"ה שכשם שברור שהאב מעדיף לשלם בכל הון שבעולם בשביל שיזכה

לדברינו שאלה זו לא באה כלל לתת ברירה ביד האב אלא לגרום לישום ההקדשה המופשטת שנדרש האב לעשות ובולט הדבר בניסוח השאלה "במאי בעית טפי בבנך בכורך או בחמשה סלעים דמחייבת למפרקיה בהו", הרי שאין פה כל בחירה לאב בשאלה זו של הכהן.

בהבנה שמפנים האב שהבן כביכול שייך לכהן עד הפדיון מובן המנהג להביא את הבן לכהן ולפדותו אע"פ שניתן לפדות שלא בפני הבן כדעת רבנו פרץ[18] :

> ורגילים העולם בבכור אדם לתת הבכור ביד כהן ומיהו אין צריך דאפילו בעיר אחרת שאין הבכור שם יכול לפדותו מהר"י אלפס זצ"ל.

לדברינו מובן המנהג:

כך מתווספת הפנמה לענין שנדרש האב לקנות את בנו מהכהן מתוך הקדשתו לכהן, דהיינו להפרישו לכהן ולהסכים שכביכול כבר זכה בבנו הכהן, ועל כן מביא האב את בנו בכורו לכהן בידיו.

ד.

קידוש הבכורות לשמו של הקב"ה הוא "קדש לי כל בכור". אף על פי כן פדיון הבכורות לא מגיע הוא למקדש אלא לכהנים כפי שציוותנו התורה[19]:

> כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (=לאהרן ולבניו) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה.

לאחר שהוקדשו הבכורות לקב"ה נתן הקב"ה את הבכורות לאהרן ולבניו. כפי שראינו לעיל מתיחסים אנו לכך ממש כקנין ממונו שקנה הכהן את הבכור. אף על פי כן ציוה הקב"ה את הכהן לפדות את הבכור ולהחזירו לישראל. על שום מה זיכתה התורה את הכהנים בבכורות ובפדיונם?

נאמר בפרשת בהעלותך[20] :

בבנו כך מתפללים אנו שיפדה הקב"ה את בנו בכורו "בני בכורי ישראל" (שמות ד', כ"ב) מכל צרותיו. ביאור זה בענ"ד הינו על דרך הדרש ואין הוא סותר את פן הפשט שבשאלה ובתשובה ושבעים פנים לתורה.

[18] בהגהתו לספר הסמ"ק במצווה רמ"ה ומובא בב"י ביורה דעה סימן ש"ה.

[19] במדבר י"ח, ט"ו.

[20] במדבר ח', י"ד- י"ט.

> והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל והיו לי הלויים. ואחרי כן יבואו הלויים לעבוד את אוהל מועד וטהרת אותם תנופה . כי נתונים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל בבני לקחתי אותם לי. כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי. ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל. ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באוהל מועד וכו'.

הלויים קיבלו את קדושת הבכורות ונבחרו הם לעבודת הקודש תחת בני אהרן. אמנם תיאור זה שונה הוא מעט מהתיאור הקודם להחלפת הלויים את הבכורות.

בפרשת במדבר נאמר[21]:

> ולקחת את הלויים לי אני ה' תחת כל בכור בבני ישראל.

בפסוק זה משמע שאף בני אהרן כלולים הם יחד עם כל בני לוי בהחלפת הבכורות, ולא מתואר פה שהלויים נתונים לאהרן ולבניו אלא שכל בכור מישראל שלא היה לו לוי שיפדהו נתן את פדיונו חמשת שקלים לאהרן ולבניו[22].

כפי שמתואר בפשט הכתובים בפרשת במדבר נראה שהבינו רבותינו במשנה[23]:

> כהנים ולויים פטורים מקל וחומר אם פטרו את של ישראל במדבר דין הוא שיפטרו את של עצמן.

הרי לנו שאף הכהנים יחד עם הלויים החליפו את הבכורות.

מהו אם כן היחס שבין התאור שבפרשת במדבר לבין התאור שבפרשת בהעלותך?

כמו כן יש לשאול שאות נוספות:

כיון שפדו הלויים את הבכורות במדבר מדוע זיכתה התורה את פדיון הבכורות לדורות לכהנים ולא לכל שבט לוי?

מאידך יש לשאול באם פדיונם של הלויים לא נשאר לדורות אם כן לכאורה ישנה סתירה לקל וחומר של המשנה הפוטר את הלויים מלפדות את עצמם, ומדוע שלא יתחייבו אם כן אף הלויים בפדיון בכורות אצל אחיהם הכהנים?

נאמר בספר דברי הימים[24]:

---

[21] במדבר ג, מ"א.

[22] שם פסוק מ"ה.

[23] בכורות ג ע"ב.

[24] א', כ"ג, י"ג - י"ד.

בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קודש קודשים הוא ובניו עד עולם להקטיר לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד עולם. ומשה איש האלוקים בניו יקראו על שבט הלוי.

ממי נבדלו אהרן ובניו ומה היא המשמעות שמשה ובניו יקראו על שבט לוי?

כתב הרמב"ם[25]:

זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי.

הכוונה המינוח "זרע לוי כולו" בפשטות היא לרבות אף את הכהנים והבדלה זו היא ברמה שווה לכל השבט ומתאים הדבר לתיאור בפרשת במדבר.

אמנם בפרק ד' מהל' כלי המקדש מצטט הרמב"ם את התאור מדברי הימים וכותב[26]:

הכהנים הבדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר 'ויבדל אהרן להקדישו קודש קודשים'.

הרי שכשלב השני לאחר שהוקדשו כל הלויים נבחרו מתוכם הכהנים לעבודת הקרבנות ושאר הלויים נשארו בקדושה הראשונה וזהו מה שנאמר שמשה ובניו יקראו על שבט הלוי. זהו אם כן התיאור מפרשת בהעלותך שהלויים הוקדשו תחת הבכורות לשרת את הכהנים שהרי הכהנים הוקדשו מתוכם "להקדישו קודש קודשים".

לאור דברינו ניתן ליישב את הקושי שהקשינו על המשנה בבכורות.

במדבר אכן הלויים פדו את הבכורות וקדושתם לא סרה מהם ועדיין הם מוקדשים לה' "והיו לי הלויים" תחת "קדש לי כל בכור", ועל כן פטורים הם מפדיון מקל וחומר.

אף על פי כן הכהנים שהבדלו לעבודת הקרבנות הוקדשו דווקא הם להיות אלו שפודים את הבכורות שאפיון קדושתם היה מצד עבודת הקרבנות כדברי רבותינו במשנה[27]:

עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים.

על כן דווקא הכהנים הם אלו שיפדו מעתה את הבכורות ואין הדבר סותר שהלויים נשארו בקדושתם ואינם זקוקים לפדיון.

---

[25] הל' כלי המקדש פ"ג ה"א.

[26] הל' א'.

[27] זבחים קיב ע"ב.

ה.

מהו אם כן היחס שבין קדושת הלויים לבין קדושת הכהנים[28]?

ניתן לומר שברגע שהובדלו הכהנים מכלל הלויים לעבודת הקרבנות ממילא הופקע מהם כלל שם "לוי" ומאידך ניתן לומר שהכהנים נשארו לויים אלא שנוספה להם קדושה המכשירתם אף לעבודת הקרבנות.

אמנם אף להבנה השנייה לאחר שנחלקו המשמרות של הכהנים והלויים אסור יהיה לו לכהן לעבוד עבודת לוי אך לא מדין זרות שכן לא יצא הוא מכלל הלויים ולא היה הוא בחלוקת הלויים למלאכות וממילא גם לא הופרש משרות מסוים של הלויים ועל כן מעולם לא הוגדר כזר למלאכה מסוימת של הלויים. סיבת האיסור היא מהלאו של עבודה לא במשמרתו וכפי שהוגדר הדבר ברמב"ם בספר המצוות[29]:

> היא שהזהיר הלויים מהתעסק בדבר מן העבודות המיוחדות לכהנים, והכהנים גם כן מהתעסק בדבר מן העבודות המיוחדות ללויים.

נראה שבשתי ההבנות אלו חלוקים הרמב"ם והראב"ד.

פסק הרמב"ם[30]:

> לויים שעבדו עבודת הכהנים או שסייע ללוי במלאכה שאינה מלאכתו חייב מיתה בידי שמים שנאמר 'ולא תמותו', אבל כהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה.

על סיומת הרמב"ם שכהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה חלק הראב"ד וטען שאף כהן שעבד עבודת לוי הינו במיתה בידי שמים ונחלקו גם בביאור הספרי המשווה את האיסור של הלויים לאיסור הכהן[31].

נראה ששורש מחלוקתם הוא בשתי ההבנות שהצבנו.

לפי הראב"ד הכהן כבר אינו לוי מאז שהוקדשו הכהנים. ממילא הרי הוא כזר לעבודת הלויים, כפי שהלוי זר בעבודת לוי אחר ולעבודת כהן. כל זאת כהבנה הראשונה שהצבנו.

אמנם לרמב"ם הלוי הינו זר בעבודת לוי חברו וכן בעבודת כהן, אך הכהן אינו זר בעבודת הלוי ועל כן אינו במיתה אלא רק בלא תעשה שכן הוא עבד שלא במשמרתו. את נושא

---

[28] להרחבה בנושא זה ראה בפרק "בין כהנים ללויים" אות ב'.

[29] ל"ת ע"ב.

[30] הל' כלי המקדש פ"ג הי"א.

[31] ראה שם בכסף משנה.

המשמרות שקישרנו בדעת הרמב"ם לדינים אלו, רואים אנו בסמיכות שסמך הרמב"ם את דיני המשמרת לדין הלוי בעבודת הכהן והכהן בעבודת הלוי[32].

בהבנה שלכהנים נתווספה קדושה ולא נעתקו הם מדין הלויה, מתבאר ג"כ מדוע הביא הרמב"ם את שני השלבים של ההקדשה שראינו שמצווים בתורה. כל זאת כיון שההקדשה הראשונה שהדגיש הרמב"ם שהינה אף לכהנים נשארה רלוונטית אף לאחר ההקדשה השניה.

כך מובן גם כן הדין שנפסק בגמרא[33] שכאשר אין לוי בקריאת התורה יעלה הכהן אף במקום הלוי, אך הלוי לא יעלה בתור מחליפו של הכהן אלא שנתפרדה החבילה.

נראה שאת אפיון הקדושה שנוספה לכהנים נוכל ללמוד מדיני השמירה שבמקדש.

שנינו בראש מסכת מידות[34]:

> בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום חמשה על חמשה שערי הר הבית, ארבע על ארבע פינותיו שמתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פינותיה מבחוץ ואחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרוכת ואחד לאחורי הפרוכת.

נמצאנו למדים כי הכהנים שמרו בתוך העזרה והלויים שמרו מחוץ לעזרה בתוך הר הבית (אף השמירה בשערי העזרה היא מבחוץ להם[35]) וכן פסק הרמב"ם[36]:

> מצוות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ.

שמירת הלויים מחוץ לעזרה באה היא כהפרדה בין הקודש ובין החול בעוד ששמירת הכהנים בתוך העזרה באה היא כחלק ממערכת הקודש.

על הבדלת הלויים כתב הרמב"ם[37]:

> זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי ומצוות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש.

---

[32] הל' כלי המקדש פ"ג הל' ט' - י'.

[33] גיטין נט ע"ב.

[34] פ"א מ"א.

[35] ראה הל' בית הבחירה פ"ח ה"ח.

[36] הל' בית הבחירה פ"ח ה"ד.

[37] הל' כלי המקדש פ"ג ה"א.

הבדלת הלוי באה היא לעבודתם במקדש ולא חלה בהם כל קדושה עצמית. שונה הדבר מהגדרת הרמב"ם את הבדלת הכהנים באומרו[38] :

> הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות. שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קודשים ומצוות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנאמר 'וקדשתו כי את לחם אלוהיך הוא מקריב'.

הכהנים הוקדשו הם להיות כחלק ממערכת המקדש ועל כן שומרים הם בתוך העזרה, בעוד הלויים הובדלו לעבודת המקדש אך אינם חלק מן המקדש עצמו ועל כן שומרים הם בהר הבית.

נמצאנו למדים כי קדושת הלויים באה היא כקדושה שבאדם ונבחרו הם להיות המיועדים לעבודה מתוך כל עם ישראל כפי שנאמר[39]:

> כי נתונים המה לי מתוך בני ישראל.

על גבי קדושה זו באה קדושת המקדש שבתוכה מצויים הכהנים, וממילא הלויים הינם המצע לעבודת הכהנים בהביאם את עבודת בני ישראל אל הכהנים עובדי המקדש. כל זאת כלשון הכתוב[40]:

> ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באוהל מועד.

בשתי בחינות של השפעה רוחנית הובדל אם כן שבט לוי בהשפעה מצד רמתם הרוחנית של שבט זה (וכפי שמתבטא הדבר בעבודת הלויים) ומצד עבודת המקדש (וכפי שמתבטא הדבר בעבודת הכהנים).

כך אכן ברך משה רבנו שבט זה בכפל השפעה ואמר[41]:

> יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל (=השפעה רוחנית מצד רמתם הרוחנית ונכון הדבר ביחוד דווקא כלפי הלויים ולא הכהנים וכן מובא בתרגום יונתן שחילק בין קבוצת המלמדים לבין אחיהם הכהנים עיי"ש), ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך (=עבודת המקדש).

---

[38] הל' כלי המקדש פ"ד ה"א.

[39] במדבר ח', ט"ז.

[40] במדבר ח', י"ט.

[41] דברים ל"ג, י'.

ראינו לעיל כי פן הכהנים לא מצוי הוא בלויים, אך פן הלויים כפי שביארנו ברמב"ם מצוי הוא בכהנים. כך מתבאר גם כן במילות התורה שהמילים "יורו משפטיך" מתייחסות הן ללויים והן לכהנים, והמילים ו"ישימו קטורה" מתייחסות רק לכהנים שבהם.

ו.

ראינו כי בכל עבודת שבט לוי ישנו פן של איסור זרות וממילא מוכח כי שבט לוי שייך הוא בכולו להקב"ה כדברי הכתוב "והיו לי הלויים". לאור זאת מובן כפי שביארנו לעיל כי אף הלויים לא זקוקים לפדיון שכן אף הם משויכים לקב"ה ומובדלים לעבודת המקדש.

שונה הוא הדבר בקדושת הבכורות:

במשנה במסכת מנחות[42] הובאה דעתו של בן בתירא ובפשטה מובן כי אף על פי שזר שקמץ פסל את המנחה ללא יכולת לקמוץ מחדש על ידי כהן, כהן שקמץ ביד שמאל לא פסל לשיטתו את המנחה וניתן לחזור ולקמוץ בימין.

אמנם הגמרא[43] הביאה את דעת רב, שלדעת בן בתירא אף בזרות ניתן לתקן ולקמוץ מחדש על ידי כהן. על כך שאלה הגמרא מדוע שלא נלמד מבמה שבה עבדו בכורות אף על פי שהיו הם זרים ואם כן מצאנו הכשר בזר ומה הרבותא בדברי רב שאף בזר התיר בן בתירא יותר מבשמאל? על כך ענתה הגמרא שאין ללמוד דין מקודם הקמת המשכן. בכל אופן רואים אנו כי קודם הקמת המשכן עבדו הבכורות בעבודת הקרבנות בתור זרים ולא בתור מקודשים. משמע אם כן כי רק עבודתם היתה מקודשת אך בהם עצמם לא היתה כל קדושה או הבדלה. על כן, כאשר העבודה עצמה של הבכורות היא זו שצריכה היא להיות נפדית אזי כסף הפדיון צריך לבוא למקור העבודה עצמה דהיינו לקדושת המקדש.

קדושת הלויים שקיבלו את קדושת האדם שלא היתה לבכורות לא היא זו שפודה את הבכורות, וקדושת העבודה שהיתה בבכורות נעתקה מהלויים בהבדלות ובהתקדשות הכהנים. לאור זאת מובן מדוע דווקא הכהנים - כחלק מקדושת המקדש, דווקא הם אלו שיפדו את הבכורות ולא הלויים.

---

[42] ו ע"א.

[43] שם ע"ב.

ז.

פדיון הבכורות מחירו הוא חמשת שקלים ומגיע הוא כנגד ערכם של בני חודש ומעלה[44]. כך הוא לשון הכתוב[45]:

> ופדויו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש.

על פי ביאורנו מתבאר הדבר:

את קדושת הבכורות של גיל חודש יש לפדות בכסף למייצגי קדושת המקדש כשם שבערכים מופנה הסכום למקדש כדברי הרמב"ם[46]:

> והערכים כולן והדמים הכל סתמן לבדק הבית ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדק הבית.

לאור זאת ניתן ליישב גם כן את האופי הממוני שניתן לדין פדיון בכורות.

פסק הרמב"ם[47]:

> מי שהוא ספק אם חייב בפדיון או לא הרי זה פטור שהמוציא מחברו עליו הראיה.

והנה לכאורה יש לתמוה מדוע שלא נאמר שישנו ספק דאורייתא על חיוב פדיון כדין איסורי, ואם כן הדין צריך להיות שיתחייב להיפדות מספק כדין ספק דאוריתא לחומרה? אמנם לאור דברינו יובן בעז"ה העניין.

באם המצווה הייתה להיפדות אצל הקב"ה והכהן מגיע רק כמקבל מצידו של הקב"ה. אזי היה מחויב הישראלי מספק להיפדות שוב. אבל לדברינו שהכהן מגיע כחלק מהמקדש המקבל את הפדיון כתחליף לעבודתו ממילא ישנו דיון ממוני בין הישראל לבין המקדש, ודיון ממוני דינו בספק הוא שהמוציא מחברו עליו הראיה.

כל זאת כפי שמשמע מלשון הרמב"ם שראינו לעיל מספר המצוות שכביכול הבכור שייך לכהן ויש לקנותו ממנו (באופן של חוב ממוני).

---

[44] ראה ויקרא כ"ז, ה'.

[45] במדבר י"ח, ט"ז.

[46] הל' ערכין וחרמין פ"א הל' י'.

[47] הל' ביכורים פי"א הי"ט.